

Europa förstår oss inte – Bulgariens memorandum om Makedonien

Nyligen stoppade Bulgarien Nordmakedoniens ansökan om medlemskap i EU. Agerande är anmärkningsvärt och i sak minst lika allvarligt som utvecklingen i Ungern och Polen.

Bulgariens ståndpunkt klargörs i ett *Memorandum* från mitten av september.¹ Där hävdas att en stat som ansöker om medlemskap ”inte kan ta med sig olösta problem till EU, i synnerhet om dessa rör en medlemsstat.” I Nordmakedoniens fall handlar det ytterst om ”det sätt på vilket landet förhåller sig till sitt eget förflutna.” Den makedonska republik som bildades 1944 var enligt dokumentet ett resultat av ”etnisk och språkligt ingenjörskonst” från Titoregimens sida och innebar att man i Skopje förnekade sitt bulgariska ursprung och en gemensam historia.

Makedonierna påpekar att historien endast delvis är gemensam. Området var under medeltiden del av bulgariska riken (men också av Serbien och Bysans) samt ockuperades mellan 1915–1918 och 1941–1944 av Bulgarien. Här har Skopje en poäng. Makedonien tillhörde, liksom övriga Balkan, under århundraden det Osmanska imperiet där undersåtarna klassificerades enligt sin religionstillhörighet. Varken i Makedonien eller Bulgarien fanns en självklar bulgarisk identitet från 900-talet och framåt.

Texten uppehåller sig särskilt vid upproret 1903. Enligt Sofia var det en alltigenom bulgarisk rörelse, medan man i Skopje medger att ledaren Goce Delcev uppfattade sig som bulgar, men hänvisar till att den *Inre makedonska revolutionära organisationen* (VMRO), bildad i Thessaloniki 1893, stred för makedonsk autonomi, inte för en anslutning till Bulgarien.

Av större betydelse än historien är dock språket. I Memorandum hävdas att skapandet av ett makedonskt standardspråk 1944 innebar ”en sekundär kodifiering”, grundad på ”det bulgariska litteraturspråket, ’berikat’ med folkliga former, för att simulera en ’naturlig’ process.” Makedonska kan därför endast betraktas som en ”regional variant av det bulgariska språket” och man understryker att termen makedonska i avtalet med Grekland 2018 inte är bindande för Bulgarien.

Resonemangen håller inte. Det makedonska litteraturspråket utgår från de centrala dialekter som tala(de)s i ett stråk via Bitola, ned mot området väster om Thessaloniki. Detta var Goce Delcevs och andra revolutionärers modersmål – flera av ledarna var födda i dagens Grekland – och i skriften *Om de makedonska angelägenheterna* (St Petersburg 1903) föreslog Krste Misirkov ett standardspråk grundat på just dessa dialekter, som i olika avseenden skilde sig från bulgariska. En påfallande likhet, som skiljer bulgariska och makedonska från det som tidigare kallades serbokroatiska är grammatiken: Å ena sidan saknas ett utvecklat kasussystem; å andra sidan finns en bestämd slutartikel: *hand* – *handen*. Är detta tillräckligt för att göra makedonska till en bulgarisk dialekt?

¹ Den bulgariska texten trycktes av nyhetsbyrån *BGNES* 2020-09-17 och publicerades på makedonska av nättidningen *Kurir* 2020-09-17. På EU:s hemsida finns ingen engelsk version.

Om det vore så skulle norska vara en dansk dialekt eller svenska, norska, danska på grund av den bestämda slutartikeln vara ett och samma språk. Vi vet att det inte förhåller sig så och jämförelsen har en pedagogisk innebörd. Om vi låter det språk som nu kallas bosniska, kroatiska, serbiska, vara svenska är relationen till makedonska ungefär som till norska, medan avståndet till bulgariska påminner om svenska-danska. Den som kan serbiska har alltså avsevärt lättare att förstå makedonska än bulgariska. Att makedonskan kodifierades 1944 gör den inte mindre genuin än det bulgariska standardspråk som efter en period av förvirring stadfästes 1899.

Detta har påpekats av en grupp bulgariska forskare i humaniora och samhällsvetenskap.² Den mest namnkunniga är den internationellt kända Maria Todorova. Hon och hennes kolleger tar fasta på vice premiärministerns kommentar att ”Europa inte förstår” och vänder sig mot den förlegade och mytologiserande historiesyn som präglar Bulgariens hållning. Den makedonska nationsbildningen påminner om andra liknande processer och kan inte avfärdas som manipulation. Enligt forskarna strider tankegångarna i regeringens dokument mot vetenskapen och tonen är uttryck för en retorik som inte hör hemma i dagens Europa.

Om inte unionen reagerar mot Bulgariens beteende blir det ytterligare ett bevis på oförmågan att se Balkan i ett långsiktigt perspektiv. EU drev igenom ett referendum om namnbyte i Makedonien 2018. Trots att politiker från en rad länder besökte Skopje och uppmanade medborgarna att rösta för avtalet med Grekland, bojkottade en stor majoritet folkomröstningen. I det läget förklarade EU-kommissionären Johannes Hahn med fördomsfull cynism att man på rationella grunder och med ”Balkanmetoder” nog skulle få igenom överenskommelsen, trots att det saknades stöd i parlamentet.

Avtalet i Prespa är för övrigt på en punkt oförenligt med internationell rätt. Texten slår fast att befolkningen i norra Grekland endast är grekisk, vilket trots en lång assimilationspolitik inte är helt korrekt³. Detta strider mot den europeiska konventionen om minoritetsrättigheter som följaktligen inte nämns i den katalog av fördrag som parterna lovar att respektera.

Nordmakedonien har redan utsatts för hårt tryck och det utlovade EU-medlemskapet har lagts på is av Frankrike och ifrågasätts nu öppet av Bulgarien som i hätska ordalag kräver att landets majoritetsbefolkning erkänner att man talar bulgariska och är bulgarer. Detta skapar en ohållbar situation, inte minst med tanke på albanska anspråk i regionen. Risker är att Europas styvmoderliga och principiösa Balkanpolitik till sist havererar. Tyskland har visat ett förstrött intressen och det är hög tid att EU:s medlemmar, även Sverige, tar sitt ansvar och gör klart att Bulgariens handlande inte kan accepteras.

Kjell Magnusson
2020

² *mediapool.bg*. 5 oktober 2020.

³ Jfr makedonsk sång i Grekland: <https://www.youtube.com/watch?v=TuTzCKvz3bg>

